

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану
ректора Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського



Рівне
Видавець О. Зень
2021

УДК 94(367):94(477)
С-481

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 30 червня 2021 р.)

Рецензенти:

Анатолій Філінюк – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України Кам'янець-
Подільського національного університету імені
Івана Огієнка

Володимир Фісанов – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Чернівецького національного університету імені
Юрія Федьковича

Тарас Чухліб – доктор історичних наук, провідний науковий
співробітник Інституту історії України НАН
України

Відповідальний редактор
кандидат історичних наук, професор **Валерій Шеретюк**

Слов'янський світ і Україна: Збірник наукових праць на пошану ректора Рівненського державного гуманітарного університету, професора Руслана Постолювського. – Рівне : О. Зень, 2021. – 432 с.

ISBN 978-617-601-377-8

Видання присвячене 70-річчю від дня народження професора, ректора Рівненського державного гуманітарного університету, заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента Академії педагогічних та соціальних наук, члена-кореспондента Міжнародної слов'янської академії Р. М. Постолювського. У збірнику подані наукові розвідки з історії слов'янських народів та широкого спектру проблем української історії різних періодів. Серед авторів – науковці з академічних установ та вишів України й зарубіжжя.

Видання розраховане на науковий та викладацький загал, студентів, та всіх, хто небайдужий до історії.

УДК 94(367):94(477)

ISBN 978-617-601-377-8

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2021

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА ТА ГОЛОКОСТ У КІНОФІЛЬМАХ ЧЕСЬКИХ РЕЖИСЕРІВ ЗБИНЄКА БРИНИХА ТА ЮРАЯ ГЕРЦА

Лібералізація 1960-х років характеризувалася поверненням єврейської тематики у суспільний дискурс Чехословаччини, особливо стосовно Другої світової війни, у кіно, літературу, театр, історіографію.

1960-ті роки позначилися розквітом чехословацького кінематографу, це час «нової хвилі». Для творчості режисерів «нової хвилі» характерним є розмаїття жанрів: лірика, комедія, трагікомедія, гротеск, історичне кіно. Часто використовувалися експресіоністські і сюрреалістичні мотиви кафкіанського типу, чорний гумор, імпровізація та ретельно продумані діалоги головних героїв. Кіномистецтво перебувало в тісному контакті з літературним процесом, можна навіть вести мову про їх прямиий взаємовплив: екранізація найновіших літературних творів, маловідомих чи ще не опублікованих [3; 9].

На новий ідейний і художній рівень виходить у кінематографі тема Другої світової війни. Серед них фільми режисерів Збинека Бриниха (Zbyněk Brynych) (1927, Карлові Вари – 1995, Прага) та Юрая Герца (Juraj Herz) (1934, Кежмарок – 2018, Прага).

Кінорежисер і сценарист Збинец Бриних після закінчення гімназії почав роботу в кіно в післявоєнний період як асистент режисерів старшого покоління (Іржі Вайс, Іржі Цікан), працював у Празькій студії короткометражних фільмів. Перші самостійні повнометражні постановки З. Бриних реалізував наприкінці 1950-х років: «Жижковський романс» (1958) і «П'ять на мільйон» (1959)[8].

Юрай Герц – чеський кінорежисер, актор, сценарист і сценічний дизайнер єврейського походження, народжений у Словаччині (був малолітнім в'язнем концтабору в Заксенгаузені). Навчався у Мистецько-промисловій школі у Братиславі (фотографія) та Кінематографічному і телевізійному факультеті Академії музичних мистецтв (FAMU) у Празі (режисура, лялькове акторство). У 1960–1961 рр. був актором празького театру «Семафор». Потім виконував обов'язки асистента режисера у Збинека Бриниха та Яна Кадара. Перші самостійні повнометражні роботи Ю. Герц реалізував у другій половині 1960-х років: «Знак рака» (1966) і «Кульгавий диявол» (1967) [19].

До теми висвітлення Другої світової війни у чеському кінематографі зверталися у своїх публікаціях Петр Коура «Відображення нацистської окупації у чеському ігровому кіно 1945–1989 рр.», Мартін Мюллер «Нацизм, нацисти, окупація – як показані чехословацьким кіно 1945–1989 рр.», Ян Лукеш «Діагнози часу: Чеське та словацьке післявоєнне кіно 1945–1989 рр.» та Петр Беднаржік «Тематика Голокосту в чехословацькому кіно- і телевізійному виробництві 1963–1967 рр.» [13; 16; 14; 7]. Загалом, зазначена проблема ще не знайшла комплексного висвітлення. Отже, є необхідність проведення дослідження названої теми.

Популярність та визнання З. Бриниху та Ю. Герцу приносять фільми 1960-х років про Другу світову війну, в яких висвітлено теми Голокосту, окупації та

поствоєнної відплати. Це – «Ешелон з раю» («Transport z raju») (1962), «...А п'ятий вершник – Страх» («...a pátý jezdec je Strach») (1964), «Я, справедливість» («Ja, spravedlnost») (1967) З. Бриниха та «Спалювач мерців» («Spalovač mrtvol») (1968) Ю. Герца. Сценаристами фільмів були Арношт Лустіг, Ян Чуржік, Мілан Неєдли, Гана Белоградська, Мілош Мацоурек, Збинец Бриних та Юрай Герц.

Основою для сюжету фільму «Ешелон з раю» слугував реальний історичний факт – у серпні-вересні 1944 р. німецький режисер Курт Геррон відзняв у Терезині пропагандистський фільм-казку «Фюрер дарує євреям місто» для комісії Червоного Хреста [10]. Для цього в гетто навіть відкрили відділення справжнього банку! А жителів гетто використовували для масовки. Згодом з'ясовується, що жителів гетто надто багато, і комісія може висловити незадоволення перенаселенням. І приймається рішення всі «зайві» елементи відправити в Освенцім. Проте виникає проблема: керівник юденрату відмовляється підписувати список тих, кого мають відправити. Цей момент вирішується власне німецьким прагматизмом – старого керівника в камеру, а новим стає його заступник. А щоб на майбутнє таких неподобств не було, йому пояснюють, що і як, що потяг може вивезти і його. Загалом історія з біблійним Іудою повторюється у черговий раз.

Вражає те, що жителі гетто щиро вірять – чи не хочуть вірити? – в чутки про Освенцім. Вони надіються на майбутнє, виношують плани... І лише один знаходить у собі мужність помінятися номерами з юнаком і поїхати в Освенцім замість нього. Завантаживши вагони, що відбувається строго й організовано, есесівці стали дуже увічливими, а дізнавшись, що один із пасажирів у минулому генерал рейхсвера, шляхетно залишають його в гетто. Щоправда, розраховується за цю шляхетність нещасний старий, якого взяли для рівного рахунку [17]. І транспорт відходить. Як відійшов реальний ешелон у жовтні 1944 р., в якому був етапований Курт Геррон та інші учасники зйомок фільму - казки. Етапований з поміткою «повернення є небажаним». І цей ешелон був одним із останніх з пунктом призначення Освенцім.

Жодних крематоріїв, трупів, знущань й інших жахів війни у «Ешелоні з раю» ми не побачимо. За увесь фільм есесівці лише здійснять два постріли, і то лише поранять одного нещасного. Навіть замість жаклих бараків – цегляні казарми. Але атмосфера фільму наскрізь переповнена жахом і страхом. За своєю стилістикою та за ефектом сприйняття фільм подібний до стрічок Фелліні. У 1963 р. фільм був нагороджений премією «Золотий Леопард» на міжнародному кінофестивалі в Локарно (Швейцарія) [18].

«Ешелон з раю» став одним з небагатьох чеських фільмів «нової хвилі», який могли побачити глядачі радянської України. Фільм демонструвався в українському прокаті у 1963 р. Рекламний плакат фільму намалювали художники Вадим Калущкий (1936–2001) та Юрій Чеканюк (1938–2001). Плакат було надруковано на Київській фабриці офсетного друку у двох форматах кольорового друку: 83×63 10 000 примірників та 40,6×53,3 8 000 примірників [1, с. 49–50].

Кінострічка «...А п'ятий вершник – Страх» розпочинається з оголошення: «Швидко і точно передавайте інформацію за телефоном 44-8-11 – це гарантує вашу безпеку» [5]. Це звернення до населення звучить на екрані у перші

хвилини. Ефект постійно працюючого радіо, що зомбує слухачів, буде присутнім упродовж усього фільму: «Співпраця, порядок, наслідування великого вождя-фюрера; інакомислячі мають бути виявлені та знищені». В'язке, липке відчуття страху, що притаманне тоталітарному суспільству, чітко відчувається з перших кадрів.

Головний герой стрічки – доктор-єврей середнього віку, якому нацисти заборонили практикувати і тепер він працює на складі, де зберігається конфісковане у євреїв майно. За допомогою оператора Яна Каліша та професійно підбраного музичного ряду, використовуючи контрастність, режисер досягає ефекту глибокого занурення глядача в те, що відбувається на екрані. Душу розриває нерівний темп музики, що супроводжує лікаря, він чітко передає стан страху, змінюється бадьорими, недоречними маршами і веселими мелодіями, під які люди веселяться і роблять вигляд, що нічого не відбувається.

Саме до нього, доктора Брауна, звертаються з проханням врятувати пораненого учасника руху Опору. Після болісних коливань і суперечок з совістю доктор виймає кулю, вимагаючи, щоб його більше не турбували. Але хворому потрібен морфій, і знову після суперечки з самим собою Браун вирушає на його пошуки. Під час цієї неймовірної, абсурдної мандрівки він потрапляє чи то в бордель, чи то в клуб, якийсь бар, де веселі люди намагаються абстрагуватися від того, що відбувається, з допомогою алкоголю та музики. Далі він потрапляє в божевільню, ці мандри схожі на сходження в пекло. Діставши морфій, Браун повертається до себе додому, і тут, на прикладі жителів під'їзду, ми бачимо своєрідний зріз суспільства окупації, яке складається з колоритних персонажів. Нацистський сексот, заможна сім'я адвоката, що розпадається, та напівбожевільна вчителька музики... А вночі, за анонімним дзвінком, починається обшук, під час якого і розкриваються образи сусідів. Трагічний фінал неминучий [6].

По суті фільм є вироком європейському суспільству, яке заплатило страшну ціну за збереження свого благополуччя. Соціум приніс у жертву тих, кого вимагав молох нацизму. Тим чи іншим чином винними є всі його члени.

Кінострічка «...А п'ятий вершник – Страх» зайняла сорок третє місце зі ста кращих чеських і словацьких фільмів за 100 років історії чехословацького кінематографу (проект 100) (1999 р.) [15].

Завершує військову трилогію фантазмагоричний фільм «Я, справедливість» [12]. 1946 рік. Під час Нюрнберзького процесу відсутній один з головних акторів Другої світової війни – Адольф Гітлер, який як відомо вчинив самогубство. Чеського доктора Йозефа Гержмана невідомі викрадають прямо з празької клініки. Гержман опиняється в таємничому маєтку, він перебуває в руках таємної організації «Ліга світової справедливості», що вимагає від свого полоненого виконання лікарського обов'язку. Коли ж лікар вперше побачив свого пацієнта, то був шокований більше, ніж від факту свого викрадення. Лікувати Гержману треба було самого Адольфа Гітлера, якого неонацисти на чолі з Рольфом Гартінгом, який організував викрадення, планують знову привести до влади. Поки що ж фюрер знаходиться у критичному стані. І чим більше Гержман заглиблюється в процес лікування, тим сильніше він починає підозрювати, що оточуючі його люди, ведуть якусь дивну гру в центрі якої

перебуває його незвичний пацієнт. І напевно чи метою цієї гри є відродження фашизму... Розв'язка стрічки є наступною: Геррман вбиває Гітлера, але у свій спосіб – смертельна ін'єкція, самого доктора вбиває Інґа, коханка Гітлера, яка хотіла звільнити фюрера.

У 1968 р. фільм «Я, справедливість» був відзначений премією на міжнародному кінофестивалі науково-фантастичних фільмів у Трієсті (Італія) [11].

Вищевказані кінострічки З. Бриниха отримали фахове та суспільне визнання. З. Бриних був відзначений у 1964 р. державною премією Чехословаччини, а у 1968 р. отримав звання «заслужений артист» [8].

Фільм Ю. Герца «Спалювач мерців» (1968) – це психологічний трилер про те, як політичне безумство (нацизм) перетворюється у безумство клінічне, що робить з «маленької» добродушної людини монстра, серійного вбивцю, який вбиває свою дружину та дітей [20]. Стрічка знята на основі однойменного роману чеського письменника Ладіслава Фукса (1923 – 1994). Багато з його книг присвячені страшному періоду Другої світової війни, жахам нацистської окупації та трагічній долі євреїв в епоху Голокосту. Своєрідність творів Фукса у створенні своєрідної жакливої ірреальної атмосфери, що суголосна з творами Франца Кафки.

Тема фільму «Спалювач мерців» є глибшою, ніж злочинні події, пов'язані з подіями у Чехословаччині кінця 1960-х – це теми зради, угодовства зі злочинною владою й виправдання смерті. А єврейський слід у сюжеті дозволив максимально загострити поставлену в ньому моральну проблематику. Чорно-біла картина, зроблена у стилі артхаус з прекрасною авангардною для 1960-х років операторською роботою (оператор Станіслав Мілота), створювала у глядача похмурий містичний настрій. Тлом такого настрою слугують тибетські вірування, зокрема знаменита «Книга мертвих» (Бардо тьодол), що були у пошані в естетиці нацистської Німеччини, але вони не звужують образний і смисловий зміст стрічки в певне вузьке коло.

Головний персонаж стрічки «Спалювач мерців» – співробітник пражського крематорію, від імені котрого ведеться розповідь. Образ цієї начебто людини створив один із кращих чеських акторів того часу Рудольф Грушинський Старший (1920 – 1994). Хто ж такий цей Карел з дивним прізвиськом Копфкрінґл й про що говорить нам історія його життя? Перед нами доволі гладкий, зовні шляхетний чех, зразковий сім'янин, одружений на єврейці Марії-Лакме та має від неї двох дітей. Він надзвичайно турботливий та уважний. Боготворить дружину, сина та дочку, дарує їм подарунки за будь-якої нагоди. Ведучи мову про кавалера дочки, заявляє: «Якщо б він піклувався про сім'ю так, як я піклуюся за свою, я був би задоволеним». Один раз на місяць Карел відвідує бордель, де у нього завжди одна партнерша. Він приносить щось «гарне» до її кімнати, бо «повинен і про неї піклуватися». Природно, не забуває свій дім, прикрашає його різноманітними картинами і фото, не дуже вникаючи в їх зміст – радує око й достатньо. З його вуст ми чуємо зауваження: «Фотографія – така чудова консервація, ми отримуємо вічні консерви» [4].

Карел так само естетизує обряд прощання з померлими (затишна обстановка і прекрасна музика в залі очікування), посилаючись при цьому на

мудрість тибетських монахів. Все начебто добре, але глядача насторожує відсутність в його роботі навіть мінімуму душевності. Все чітко і педантично як на вокзалі, від прибуття до графіку сеансів спалення покійних. «Навіть у Різдво не варто було б зупиняти наш конвейер у крематорії». У печах для кремації, які Карел з таким задоволенням показує своєму колезі, також чистота, акуратність і продумана кожна деталь. У цьому, зробленому за його безпосередньої участі, світі немає місця натуральному. Говорячи про натуральні кольори, головний персонаж промовляє фразу: «Жаль, що вони справжні, штучні були б гарнішими». Не дивно, що живі квіти у крематорії повсихали.

Є у Копфркінгла й приховані від стороннього ока гріховні бажання. Він домагається гарненької прибиральниці, змушуючи тим самим дівчину звільнитися і шукати собі іншу роботу. Його збуджує відвідування балагану, де демонструють сцени вбивств і знущань. Копфркінгл не проти боксерських поєдинків, адже «бокс – це спорт для сміливих, для справжніх чоловіків!» І не треба жаліти переможеного, у якого йде кров. «Не варто так співчувати... це ж спорт». Словом, перед нами нормальне життя пересічного представника середнього класу, замкнутого в своєму світі. Тому не дивно, що повз нього проходять драматичні доленосні події для Чехословаччини, такі як Мюнхен та окупація Судетів. До окупації, що насувається, головний герой ставиться байдуже: «Зрештою, якщо добре пошукати, у кожного з нас знайдеться крапля німецької крові». Пізніше він заявляє: «Німецький народ, як і наш, чекає успішне майбутнє, і воно чекає передусім тих, у кого у жилах тече німецька кров» [4]. Хоча можна сходити і в синагогу, щоб дізнатися, про що там думають юдеї, адже ми маємо допомогти цим нещасним, убогим євреям. З професійного інтересу Карел приходить на зустріч єврейського поховального братства – хевра кадиш. Він дивиться на картини з зображенням єврейських поховань. Навіть захоплюється голосом хазана, що співає кадиш, щоправда, ненадовго.

Наступає момент, і Копфркінглу пропонують вступити до лав чеських фашистів. Його переконують, що це важливо та надасть переваги, а саме – місце директора крематорію і привілейовані дівчата в борделі. Карел погоджується, після чого починається стрімкий процес моральної деградації та розкладу особистості. Вперше він механічно піднімає руку у фашистському привітанні, але потім починає це робити все більш захоплено, переконано, так само він виконує побажання нових господарів життя. Йому натякають, що його дружина єврейка і тому він не зможе зробити за окупації кар'єри. Він вбиває дружину, чуттєво говорить про її передчасну смерть, але раптом в його голосі проявляються інтонації Гітлера, і він говорить про швидку перемогу в Європі нового порядку. І Карела не хвилює те, що значна частина присутніх у паніці розбігається. У подальшому вже прямо в крематорії він вбиває сина, перед цим пригостивши його тістечками («Що смачніше: віночок чи домовинка?»); вбиває та кладе у труну з арійцем. Карел заманює у крематорій і дочку, якій, щоправда, вдалося втекти.

Стан Карела з часом все більше погіршується, відповідно похмурішою стає атмосфера сюжету, що нагадує паноптикум. До нього починає навідуватися монах в тибетському вбранні і повідомляє про смерть далай-лами і про те, що його очікує місце цього пана. І виникає думка про другий план змісту. Адже

хвороба головного героя, схоже, стає результатом відмирання совісті за гітлерівської окупації. Саме вторгнення ворога стало «поштовхом», який штовхнув головного «героя» до злочинів. Поповнивши лави гітлерівців, він став ненормальним, відповідно, нацизм – це безумство, фізична, психічна і моральна аномалія. У цьому вирок не лише нацизму, але й будь-якій тоталітарній системі.

Однак весь фокус у тому, що Копфкрінгл не гине. Він іде кудись у невідомість (читається призначення на одну з великих «фабрик смерті» – концентраційний табір), відповідно, подібні «герої» зберігаються як родючий ґрунт для нелюдських соціальних експериментів.

Кінострічка Ю. Герца стала «золотою класикою» чеського кінематографу. «Спалювач мерців» був внесений у списки на премію американської кіноакадемії «Оскар» за найкращий фільм іноземною мовою 1969 р. від Чехословаччини, однак не був номінований. У 1973 р. на каталонському фестивалі приз за головну роль у фільмі «Спалювач мерців» отримав Р. Грушинський та оператор С. Мілота [21].

Прем'єра фільму у Чехословаччині відбулася 14 березня 1969 р. Дані щодо кількості демонстрацій та кількості глядачів досліджуваної стрічки у кінотеатрах Чехії та Словаччині від дати прем'єри до 1995 р. є наступними: 4692 демонстрації та 590 242 глядачі (приблизно 125 глядачів на сеанс). «Спалювач мерців» разом із стрічкою Їржі Менцеля «Потяги під особливим наглядом» зайняв восьме місце зі ста кращих чеських і словацьких фільмів за 100 років історії чехословацького кінематографу (проект 100) (1999 р.) [15].

В інтерв'ю журналістці Сенті Воллнеровій, яке було записане влітку 1968 р., режисер З. Бриних, оцінюючи свої фільми, відзначав: «...Я виріс і живу в епоху великої несправедливості. Людської несправедливості. В епоху, коли за непокору абсолютній владі дійсно віддають життя... Основна думка, яка мене цікавить, – це фашизація світу заради спокою мас, постановка питання «а, що є справедливість?» Можливо, незабаром нам доведеться шукати винних серед тих, кому ми в минулому віддали свій голос. Те, що я кажу, страшно, це непросте питання. Але це може відбутися... Мої останні фільми – це спроба дати відповідь на питання про місце особистості в суспільстві, вирішити проблему справедливості. Світ такий мерзотний, що, очевидно, нас ще довго будуть мучити питання нашого місця в ньому. Вони нас і зараз мучать. Тому що ми мислячий народ, народ, якому завжди хтось буде загрожувати. Але не його фізичному існуванню, – а його мисленню, думкам, розуму, культурі. Про це мої фільми...

Я свідомо намагався робити свої фільми холодними, щоб викликати у глядача протест проти того, у який спосіб знята стрічка. Протест повинен змусити його замислитися про машинерію, яка поглинає людей. Машинерію я не міг зобразити як щось таке, що має людське тепло, оскільки вона не є такою. Це математика фальшивої людськості, фальшивого гуманізму. Машина, в яку вставляють картки, а з другого боку виходять людські трупи. Ось такі вони ці мої три фільми.

Машинерії можна протиставити лише мислення, освіту, об'єднатися навколо ідей, що здатні регенерувати людство. Знову поставити його на ноги» [2].

Окупація Чехословаччини військами п'яти держав-учасниць Організації Варшавського договору у серпні 1968 р. та прихід до влади Г. Гусака у 1969 р. детермінували вилучення з кінопрокату цілої низки фільмів – як документальних, так і художніх, як чеських і словацьких, так і зарубіжних. Чорно-біла естетика, неоднозначність сюжетних ліній, напівтони «нової хвилі» опонували мажорній картині світу «нормалізаторів». «Спалювач мерців» Ю. Герца було вилучено з прокату у 1973 р. (відновлення показів відбулося лише у 1990 р.). За словами Ю. Герца, «після серпневої окупації стрічка набула страхітливої актуальності, так як була про конформізм. По окупації найтиповішими персонажами у суспільстві стали власне конформісти. Тому й фільм заборонили» [19].

Після 1989 р. фільми «нової хвилі» повернулися до кінотеатрів і телебачення. Фільми З. Бриниха та Ю. Герца 1960-х років будуть знову і знову знаходити відгук у серцях глядачів завдяки нерозривній єдності, що існує між кінофільмом та його часом.

Досліджувані стрічки достатньо популярні і в сучасних глядачів. Чеське телебачення досить часто їх транслює, зокрема канали «Чеське телебачення 2» і «Чеське телебачення Арт», останні покази: «Спалювач мерців» (24 листопада 2019 р., «Чеське телебачення 2»), «...А п'ятий вершник – Страх» (19 січня 2020 р., «Чеське телебачення Арт»), «Ешелон з раю» (2 лютого 2020 р., «Чеське телебачення Арт»), «Я, справедливість» (2 червня 2020 р., «Чеське телебачення Арт»). Здійснений нами аналіз свідчить, що на відеоресурсі YouTube представлені повні версії фільмів Бриниха (чеськомовний контент): «Ешелон з раю», «...А п'ятий вершник – Страх» та «Я, справедливість». За кількістю переглядів лідирує фільм «...А п'ятий вершник – Страх» 38 тисяч (опубліковано 9 травня 2020 р.), «Ешелон з раю» 1 тисяча (опубліковано 13 жовтня 2020 р.) та «Я, справедливість» 470 переглядів (опубліковано 7 лютого 2018 р.). «Спалювач мерців» Герца представлений окремим фрагментами. Так, уривок з фільму під промовистою назвою «Вбивство Лакме», набрав 66 тисячі переглядів (опубліковано 10 березня 2016 р.) [22].

Отже, у своїх стрічках про Другу світову війну З. Бриних та Ю. Герц показали сувору документальну еволюцію жахів війни, Голокосту та окупації від масової трагедії («Ешелон з раю») до трагедії індивідууму, що стоїть перед моральним вибором, («...А п'ятий вершник – Страх», «Спалювач мерців») та поствоєнну відплату («Я, справедливість»). Єврейський слід у кінофільмах дозволив максимально загострити поставлену в них моральну проблематику. Фільми З. Бриниха і Ю. Герца разом з іншими роботами кіномитців 1960-х (Карела Кахіні, Їржі Мензеля, Яна Кадара, Ельмара Клоса) зафіксували новий ідейний і художній рівень теми Другої світової війни у чеському кінематографі.

Джерела та література:

1. Гутник Л.М. Український кіноплакат 1947–1994 років з фондів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського: наук. каталог / Л.М. Гутник / відпов. ред. Г.М. Юхимець; НАН України, Нац. бібл. України ім. В.І. Вернадського. – К.: Академкнига, 2018. – С. 49–50.
2. Лим А.Я. Фильмы под особым наблюдением. Опыт Чехословакии. – Киноведческие записки / Антонин Ярослав Лим. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kinozapiski.ru/data/home/7-39.pdf>. (дата звернення: 20.05.2018).
3. Лукеш Я. Кино шестидесятых. Чешская «новая волна» (1960–1968) / Я. Лукеш [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cinematheque.ru/post/print>. (дата звернення: 30.05.2019).
4. Сжигатель трупов (Чехословакия, 1968) режиссер Ю. Герц. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.10muza.ru>. (дата звернення: 30.06.2019).
5. ...a páty jezdec je Strach. Československo. Studio Barrandov. Režie Z. Brynych. 1964. 100 min.
6. ...a páty jezdec je Strach. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cz.wikipedia.org/wiki/...a_páty_jezdec_je_Strach. (дата звернення: 25.05.2018).
7. Bednařík P. Tematika holocaustu v československe filmové a televizní tvorbě v letech 1963–1967 / P. Bednařík // Predjari. Československo 1963 – 1967. Sborník / Eds. J. Petraš, L. Svoboda. – České Budějovice – Praha: Jihočeske muzeum v Českých Budějovicích – Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 2016, S. 78–89.
8. Brynych Zbyněk [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cz.wikipedia.org/wiki/Brynych_Zbyněk. (дата звернення: 30.05.2018).
9. Česká nová vlna [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cz.wikipedia.org/wiki/Česká_nová_vlna. (дата звернення: 20.05.2018).
10. Der Fühler schenkt den Juden eine Stadt. Deutschland. Der Regisseur K. Geron. 1945. 17 min.
11. I, justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.en.wikipedia.org/wiki/I,_justice. (дата звернення: 25.05.2018).
12. Ja, spravedlnost. Československo. Studio Barrandov. Režie Z. Brynych. 1967. 85 min.
13. Koura P. Obraz nacistické okupace v hraném českém filmu 1945–1989 / P. Koura // Film a dějiny / Ed. P. Kopal. – Praha, 2004. – S.219–242.
14. Lukeš J. Diagnózy času: česky a slovensky povalečný film (1945– 1989) / J. Lukeš. – Praha: Slovart, 2013. – 480 s.
15. Lukešova I. Top 100 československého filmu / I. Lukešova, J. Lukeš [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uh.cz/p100/p100/anketa.htm>. (дата звернення: 29.06.2019).
16. Müller M. Nacismus, naciste, okupace – jak je zobrazovat československy film let 1945–1989 (11.12.2011) / M. Müller. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moderni-dějiny.cz>. (дата звернення: 30.06.2019).
17. Transport z raju. Československo. Studio Barrandov. Režie Z. Brynych. 1962. 93 min.
18. Transport z raju. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cz.wikipedia.org/wiki/Transport_z_raju. (дата звернення: 30.05.2018).
19. Herz Juraj [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cz.wikipedia.org/wiki/Herz_Juraj. (дата звернення: 30.06.2019).
20. Spalovač mrtvol. Československo. Studio Barrandov. Režie J. Herz. 1968. 96 min.
21. Spalovač mrtvol. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cz.wikipedia.org/wiki/Spalovač_mrtvol. (дата звернення: 30.06.2019).
22. Spalovač mrtvol (1968): «Co abych tě, draha, oběsil» (vražda Lakme) (2016) URL: http://www.youtube.com/watch?v=gY2ro_wsnAg.

ЗМІСТ

ВШАНОВУЮЧИ ЮВІЛЯРА

Валерій Смолій

Слово про ювіляра.....4

Олександр Завальнюк

Alma mater Руслана Постоловського у 1960-1970-х рр.
(До історії Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту)8

Роман Михальчук

Професор Руслан Постоловський – науковець та управлінець
(До 70-річчя заслуженого діяча науки і техніки України).....20

РОЗДІЛ 1. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Олег Озимчук

Причини конфронтації Англії та Франції в XII – на початку XIV століть32

Юрій Терешко, Оксана Левак

Початок правління прем'єр-міністра Джуліо Мазаріні – «тіні Рішельє»
і зовнішня політика Франції у Західній Європі в період тридцятилітньої
війни (1643-1647 рр.).....38

Наталія Плюта

Демографічні, економічні та політичні фактори розвитку колоніальної
ідеї у Франції в новий час48

Катерина Шевчук

Трансформаційні процеси в естетиці на початку – в першій половині
XX ст.56

Ігор Десятничук

Чехи та чеські землі у фокусі прагнень чеських німців у роки
Першої світової війни65

Світлана Шульга

Волинські чехи у зовнішній політиці міжвоєнної Чехословаччини.....73

Степан Синяк

Польська державна політика у сфері військово-фізичної підготовки.....82

Андрій Слесаренко

Друга світова війна та Голокост у кінофільмах чеських режисерів
Збинеска Бриниха та Юрая Герца.....91

Ігор Філіпчук

Інтелектуальна підготовка демократичного руху в Чехословаччині
1967-1968 рр.: суспільно-історичні обставини 99

Тетяна Опанасюк

Становлення і діяльність опозиційно-радикальних течій в СРСР
у 1987-1989 рр. 109

Інна Мартинчук

Особливості внутрішньопарламентської боротьби в Словацькій
республіці в 1993-1998 рр. 118

Тетяна Шамсутдинова-Лебедюк

Особливості сучасних взаємовідносин чоловіка й жінки у ісламі 128

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Андрій Блануца

Земельні надання на умовах земської служби як елемент станової
культури у Великому Князівстві Литовському (Друга половина XV –
середина XVI ст.) 138

Андрій Гурбик

Концепти «Звичай» і «Право» в звичаєво-правовій культурі
українських земель XVI – XVII ст. 145

Богдан Прищепя

Планування та забудова замку князів Острозьких у Старокостянтинові 159

Галина Панишко

До питання політичних аспектів українсько-польських:
від Люблінської унії до Люблінського трикутника 169

Олена Прищепя

Освітні практики Речі Посполитої на Правобережній Україні
(1773–1793 рр.) 177

Микола Кучерепа

Правовий і майновий статус православної церкви у Польщі
у міжвоєнний період (1918–1939 рр.) 184

Любов Заглинська, Оксана Лукомська

Історичний аспект розвитку економічної освіти в Україні 199

Юрій Крамар

Професійно-технічна освіта на Волині у міжвоєнний період
(1921–1939 рр.) 205

Руслана Давидюк, Віталіна Данильчук

«Рідні хати» як проурядові культурно-освітні осередки Волинського воєводства 213

Юлія Візіїв

Волинський пласт: хронологія розвитку 220

Володимир Баран

Військово-чекістські операції НКВС проти українського підпілля в Західній Україні: 1939–1941 рр. 229

Валентина Добровичинська

Пропагування радянської освіти у періодичних виданнях Волинської та Ровенської областей (1939–1941 рр.) 237

Ірина Рибачок

Богословсько-педагогічна академія УАПЦ в Мюнхені 1946-1952 рр. (До 75-ліття від заснування) 244

Олена Ворон, Оксана Ворон

Релігійна політика на Рівненщині у 50-60-х роках ХХ століття 254

Дмитро Малезжик

Репресивна політика радянської влади проти творчої інтелігенції УРСР (Друга половина 1960-х рр.) 262

Олександр Комарницький

Рівненський педінститут у роки Горбачовської перебудови 268

Сергій Жилюк, Лариса Паніна, Сергій Шаправський

Державно-церковні відносини на Житомирщині у контексті суспільно-релігійних трансформацій 1989-1991 рр. 277

Руслана Шеретюк

Мистецтво як чинник формування національної ідентичності: український контекст 285

Ірина Панчук

Сучасні протестанти в Україні: особливості ідентифікації 292

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ, МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Анатолій Філінюк, Олександр Григоренко

Мистецтво Волині ХVІ – ХVІІ ст. у науковій спадщині професора Мечислава Гембаровича 302

Grzegorz Baziur

Świadomość narodowo-państwowa i jej rola w procesie samoidentyfikacji obywatelskiej społeczeństwa ukraińskiego – wybrane problem308

Сергій Троян, Наталія Нечаєва-Юрійчук

Перша світова війна 1914–1918 рр. і маніпуляція свідомістю людини в умовах зародження нової світ-системи331

Максим Гон, Наталія Івчик

Полпотівське «взірцеве суспільство» у дискурсі історії повсякдення341

Оксана Гуменюк

Повсякдення радянської господарської культури: історіографічний аналіз349

Сергій Троян

Постколоніальні студії: західний і український дискурс358

Наталія Кінд-Войтюк

Інноваційні виклики вивчення історії у контексті реалізації завдань нової української школи365

Кароліна Цинк

Охорона довкілля як об'єкт екологічної освіти (соціологічне дослідження позицій українських студентів)372

Тетяна Кузьма

Музей як місце історичної пам'яті: практики Берліну383

Алла Киридон, Віктор Троян

Європейська ідентичність у парадигмальних обрисах космополітичної концепції Ульріха Бека391

Оксана Кундеус

Концептуальні основи європейської інтеграції400

Алла Киридон

Колективна пам'ять як ціннісно-смілова матриця національної ідентичності405

Олег Санжаревський, Наталія Байда, Андрій Стемпіцький

Приватні військові компанії: міжнародний досвід та перспективи для України414

Відомості про авторів.....422

Наукове видання

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану ректора
Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського

Технічний редактор
О. М. Бориліук-Міський

Підп. до др. 08.09.2021.

Формат 70x100¹/16.

Папір офсет.

Друк цифр.

Гарнітура Таймс.

Ум. др. арк. 33,6.

Обл. вид. арк. 33,6.

Тираж 100 прим.

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої
справи РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
пр. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
тел.: 068-025-067-4; olegzen@ukr.net

Друкарня: «Формат-А»
вул. Центральна, 58, с. Корнин
Рівненського р-ну Рівненської обл.,
35304, 0362-20-53-37